

Вілямівяне, Кашебы, Лемкы, Шлезакы

Етнічна меншына: дефініційны увагы

Олена Дуць-Файфер

Принята в польскым законодавстві дефініція національной/етнічної² меншыны не бере до увагы основнаго вызначніка приналежности до той категорії, яким єст – як згідно подають знавці меншынової проблематыкы – позиція **взглядом векшыны**. Меншына бо о тілько єст меншыном, о кілько, не перестаючы быти частю даной цілости, **занимат в ній підпорядкувану позицію**. Підпорядкуваня означат брак полної незалежности при рішанню о правах, што обовязуют ціліст соспільства. Тоты права (значыт, в даным примірі, права, што ся односят до вшыткых громадян Польской Республики) творены сут згідно з культуровыма вартостяма домінуючой/векшынової групы. В звязку з тым зрозуміле єст, же меншыны повинны мати окремы культуровы права, што компенсуют в даякій мірі іх несприятливу, в порівнанню з інчыма громадянами, правну позицію. Етнічны меншыны виріжняют ся бо окремом культуром і традициями (етнічність єст комунікуваньом культуровых ріжниц в реляциях межде єдиницями і групами). Зато примірно польскій язык, офіційно прийнятый як урядовый язык, не єст для значучой части меншын рідным языком. Жебы вирівнати права вшыткых громадян, члены меншын повинны мати можливіст хоснувати свої рідны языки тіж в публичній сфері, што піднесло бы іх соціальный статус, і корыстати з середків іх охорони і розвитку, аналогічных до тых, якы хоснує домінуючий язык.

Тымчасом zdeфініюваня в польскых правных документах етнічної меншыны як групы громадян, яка «єст менше чысленна од решты населіня Польской

² Дефініцію сформулувано в *Уставі з дня 6 січня 2005 р. о національных і етнічных меншынах і о регіональнм языку* і згідні з ньом формулуваны сут інчы правны документи односячы ся до меншын в ПР.

Республики», не лем не єст згідне з правильным пониманьом того понятя, але тіж тенденційно направлят думаня о меншыновых правах. Чысленніст не дефініює меншын, кєд же знаны сут цілости (державы, соспільства), в яких группы менше чысленны мают домінуючу/векшынову позицію, нп. в колоніяльных системах ци системі мужчыны – жены. Додатково, при підкрисляню фактора чысленности права меншын здают ся быти не компенсаціём нерівности, што виходит з підпорядкуваня, лем привілегійом. Зато брак меншыновых прав часто не рахує ся як форму дискримінації; як менша група, то і меншы права.

Особливо одбераючом правны можливости рішати о собі для меншын єст друга спосеред шестьох вказаных в уставі о меншынах критерий, які мусит разом выполняти група польскых громадян, жебы быти узнаном національном/етнічном меншыном: «в значучый спосіб ріжнит ся од решты громадян языком, культуром або традиціём». О кілько інчы критерии – згідні з принятым тепер европейскым правным стандардом односячым ся до самоокрисліня – голосят, же меншына: «стремит до утриманя свого языка, культуры або традиций» (3 критерия) і «має свідоміст своей історичной національной спільноты і єст направлена на єй высловлюваня і охорону» (4 критерия), то в тій критерии не признано самій меншыні права одчувати і окрисляти тоту ріжницю. Вказано єй як вызначник напозір обективный, а фактычно дискреційный, зато же о тым, ци дана ріжниця єст сутьова, ци ні, мусит хтоси рішыти. Як ся вказує, не рішат сама меншына, лем політыкы, які покликуют ся на опінії ріжных експертів.

Вартат тіж звернути увагу на конкретный спосіб думаня, што ся явит в 5 критерии: «єй предкы жыли на теперішній території Польской Республики од што найменше 100 років». Вказаня на період што найменше стох років (около трьох поколінь) може спричиняти позитивну рефлексію, же меншыны сут «інчым внутрішнім», зінтегрованым з польском культуром і маючым свій вклад в ню. Єдночасно однесіня до «теперішньої території», яка не існує прецін од стох років, лем од менше як вісемдесятьох, вказує на міфічне, аісторичне пониманя границ ПР. Тото веде до чысленных рішынь, што перечат меншыновій памяти; влият і на постеріганя меншын як тых, які пришли до Польщы з якісой зовнішньої державы, і трактуваня їх як «гостя», якій може «вынести ся до своей державы», як му ся дашто не любит.

В самій дефініції хоснуваній в польскых правных документах поміщены сут фразы, які ігноруют суть понятя меншыны і підважают полне право громадян самоокрисляти ся. Можут они влияти на брак свідомости дискримінації меншын так в самых меншыновых соспільствах, як і в тым домінуючым.

Вілямівяне

Тимотеуш Круль

Вілямівяне то невелика етнічна група жыюча в місті Вілямовиці, што находят ся на пограничы Шлеска і Малопольщы, в Освенцімській Котлині. Місцевіст тотя была основана в XIII ст. осадниками з західной Европы. Принесли они зо собом свій германській язык, якій в Вілямовицях был основным середком комунікації так Вілямівян, як і жыючых там Поляків, Німців і Жыдів.

Вілямівяне окрем рільництва занимали ся тіж ткацтвом. Своі товары зачали продавати поза Вілямовицями, в результаті чого то гандель стал ся для части з них основным джерелом доходів. Найчастійше іздили до Відня, де мали аж і свої skleпы і склады товарів, але дотерали тіж до дальше находячых ся міст: Лондона, Мадриту, Гамбурга, Берліна, Москвы, Ясс, Будапешту і Стамбулу. Так барз ся збогатили на гандлю, же в 1808 р. (коли Вілямовиці входили до складу монархії Габсбургів) выкупили ся з підданства. Десят років пізнійше Вілямовиці отримали права міста, што дозволило іщы скорше розвивати ся місцевости, результатом чого был поділ локального соспільства на пят груп. Першом было пару інтелігентских родів з барже пропольском, проавстрийском або пронімецьком орентацией; другом – великы ґаздове, якы надмір выпродукуваных товарів продавали гандлярям; третьом – тоты гандляре; четвертом – меншы ґаздове, якы жебы ся утримати, мусіли працювати в тых богатшых. Послідньом групом были слугы, якы походили переважно з околичных місцевости.

В супружества вступували найчастійше представники тых самых выже описаных груп. Было єднак і так, же особа з великой ґаздівкы выдавала ся за гандляря або представника інтелігенції. Зато же Вілямівяне были богатшы од жытелів околичных сел, а тіж з причыны іх окремой достоменности, рідко трафляли ся мішаны польско-вілямівскы супружества. Вілямівяне в більшости не чули ся ни Поляками, ни Німцями. Створили они свою, специфічну достоменніст, яка была в опозиції і до польскости, і німецькосты. Дозвляло то затримати безсторонніст, особливо в часах агресивного стераня ся тых двох націоналізмів.

Вілямівяне привозили зо своїх подорожы ріжны еґзотычны товары, в тым текстильны материялы. З них возникло вілямівске жіноче облечыня, яке на фоні інчых облечынь Европы виріжняют ся не лем богатством барв і форм, але і надзвычай розбудуваном системом творіня комплетів кроів до відповідной нагоды. Істнує примірно пару вариянтів жалобного облечыня (де переважат біла, рожева і блакытна барва), а аж і пару тыпів штоденного. Мужскы кроі не ріжнили ся за барз од містецкой моды – віденьской. Тіж в будівництві, звыках і родинній і шторічній обрядовости, окрем вельох примет спільных з культуром Шлеска і Малопольщы, найти мож ріжниці, што выходят з вілямівской специфікы.

Тота кольорова вілямівська культура приймає була польськыма і німецькыма дослідниками, подорожниками ці активістами як дашто інтересуюче і варте поширюваня. Єдны і другы старали ся помістити в єй описі елементи своїх націоналістичных ідеологій. Для Німців Вілямивиці стали ся «скансеном пранімецькості», а для Поляків – доказом, же осадники германського походжыня можуть стати ся Поляками. О Вілямовицях вельо писали, Вілямівян в облечыню запрашали уж в 30. роках ХХ ст. на ріжны выступы на польскых і німецькых фестівалях. Того захоплія не поділяли жытелі околичных сел: для населія з польскых сел Вілямівяне были Німцями, для німецькых – «білыма Жыдамы», што не заслугуют, з причыны своей спеціфікы і гандльовой діяльности будучой джерелом доходу, называти ся правдивыма Німцями.

Барз ріжна была доля Вілямівян в часі ІІ світової войны, коли стрічали ся они з репресиями і пробами застрашыня. Некотры в 1939 р. воювали в польскым войску, інчы підписали фольклісту і воювали в Вермахті, некотры втекли до армії Андерса, іщы інчы фольклісты не підписали і або вкрывали ся цілу войну, або забраны были в лаґер працы. В 1945 р. заборонено хоснувати вілямівскій язык і традиційне облечыня, Вілямівяне зазнавали чысленных переслідувань: депортацій, выселінь, тілесных і фінансовых кар, а тіж і символічного насильства. Од пятдесятих років, мимо послаблїня заказів, то як раз тотя послідня форма переслідувань одгрывала найбільшу ролю. Хоц святочне облечыня, музычний і танцювальний фольклор і даякы обряды підданы были фольклоризації і нашли ся в програмі Регіонального Ансамблю «Вілямовиці» і промуваны были в медиях, то елементи культуры і достоменности, якы в більшій мірі одріжняли Вілямівян од Поляків, оставали в тіні аж до початків ХХІ ст.

В першым десятиліттю ХХІ ст. серед представників молодого поколіня Вілямівян дошла до голосу потреба выразити свою достоменніст. Зачали они документувати вілямівску культуру і язык, а тіж, з помочом Регіонального Ансамблю «Вілямовиці» і Товаришыня «Вілямівяне», започаткували ревіталізаційны діяня. Од 2013 р. тырвають стараня, жебы надати вілямівському языкови статус регіонального языка в Польщы. На жаль, мимо вельох позитивных опіній і підпоры наукового середовиска і волі жытелів, *wymysiöeryś* дальше не має в польскій державі офіційного статусу. Зато місцевы діячы зосереджают ся на незалежных ініціятывах, якы од 2014 р. підтримуют дослідники з Выділу «Artes Liberales» Варшавского Університету. В ріжных формах ведене єст вчыня вілямівского языка (в Варшаві і Вілямовицях), што спрочынило явлїня ся парунадцетых новых хоснувателів языка; выдаваны сут науковы публикації документуючы ріжны аспекты вілямівской культуры і процєсы єй трансформацій, збіркы вершів, тлумачыня світової літературы (нп. *Малого Принца*), а тіж підручники до вчыня языка. Організуваны сут ріжны події, конференції, святкуваня Медженародного Дня Рідного Языка, а тіж і театральны спектаклі в вілямівскым языку в выконаню

аматорской театральной группы «Ufa Fisa». В сесе діяня, хоц ведены і ініціюваны голowno молодежом, ангажує ся тіж середне і – особливо – старше поколіня. До остатніх осіб, для яких вілямівскій язык был єдиным хоснуваным дома языком, мимо же мают уж більше як 90 років, приходит молодіж, што ся го вчыт. То завдякы таким добрым практыкам молоды хоснувателі вілямівского языка принимают го як символ своей достоменности, а не дальшый чужый язык вчений в школі. Нова вілямівска достоменніст, одкрыта на вельокультуровіст і одмінніст, корыстаюча з памяти спадковины осмох віків, єст днес можливістю, яку выберат вельох молодых люди не лем з самого місточка, але і з околичных місцевости.

Кашебы

Мацеј Бандур

Кашебы то автохтонне населіня прожываюче на полудньовым берегу Балтийского Моря, котре традиційні хоснує кашебскій язык (*kaszëbskji jãzëk*), якій належит до західньославянських языків. Кашебы сут потомныма Славян, які оселили ся на Помори ок. VI ст. н.е. і до яких в пізнішых віках долучили фалі м.ін. старопрусского, саксоньского, фризского, німецкого і, зачынаючы од I половны XX ст., польского осадництва.

Заселена Кашебами обшыр была історичні пару разів більша як теперішня. Нелегко є єднако вызначыти ей давну західню границу. Принимаючы стисло языковы критеріі, по розпаді праславянської спільноты кашебскій язык вказувал вчасны інновації спільны з полабскым языком, хоснуваным до I половны XVIII ст. на теренах днешніх східніх і пільнічных Німец. З ним як раз кашебскій язык проявлят найблізшу спорідненіст; вызначыти конкретну границу медже тыма языками є єднако тяжко так зо взгляду на нечысленны даны в писменных джерелах, як і на плынны границі в обшыри диялектального контінуум. З да-якым маргінесом блуду принимат ся, же кашебскій язык сігал што найменше околиц Колобжегу, Лобза і Дравска Поморского. З територіюм Західнього Поморя повязаный тіж етнонім Кашебы (як обшыр і як нарід), якій першый раз был нотуваный в булли Григория IX з 1238 р.; поморскій князь Богуслав I єст в ній называный князьом Кашебів. Державотворчы процеси обнимаючы Кашебы в середніх віках довели до уформуваня ся періодычні незалежных поморських князівств під пануваньом двох місцевых династій: Собіславичів на Східнім Помори і Грифичів на Західнім Помори. Східньопоморске Князівство перестало істнувати в 1294 р. разом зо смертю остатнього правителя Мстивоя II, а Західньопоморске Князівство зникнуло з мап в 1637 р.

Поморска державніст мала велике влияня не лем на формуваня ся національной наррації кашебской інтелігенції пару віків пізнійше, але тіж на релігій-

ний краєвид Кашебів. Приняття західньопоморськими князями протестантизму як державної релігії в 1534 р. привело гу першым тлумачыням релігійных текстів на кашебській язык, направленим на протестантских Кашебів зо слупской і бытівско-лемборкской землі. Єдночасно по другій стороні границі, в Королівских Прусах, більшіст Кашебів лишыла ся католиками. Віроісповіданя вказало ся мати значуче вліяня на формуваня ся достоменности, а остаточні національной свідомости Кашебів. З часом бо ідентифікували протестантизм з «німецьким віроісповіданьом», а католицизм з «польським віроісповіданьом», так же для вельох Кашебів то як раз конфесия, а не етнічне походжыня ци язык, мала рішуче вліяня на самоідентифікацію. Ідентифікуваня католицизму з польскістю влинуло на формуваня ся національных постав і реакцій на культуркампф в XIX ст., творячы сприятивый ґрунт для пропольских діячів, агітаторів і духовных. Інакше выглядала ситуація серед протестантских західньопоморских Кашебів. Кашебській етнограф Отто Кноп, походячий з околиц Слупска, писал в XIX ст.: «Мы з Захднього Поморя называеме Кашебами выключні євангелицкых жытелів слупского і лемборкского повітів зо славянським походжыньом; католицкых Славян з бытівского повіту і з Захдніх Прус окрисляме названьом »Полячкы«, зато же втратили они уж право называти ся Кашебами. З часом так были спольонізуваны, же не ріжнят ся такой ничым од правдивых Поляків»³.

Аж в часах Весны Народів панславістычны ідеї змотывували возникаючу кашебску інтелігенцію лишыти самоідентифікацію через призму конфесії і основати дефініцію кашебского народу на славянськости і языку. Творцьом кашебской національной ідеї был дохтор, писменник і етнограф Фльоріан Цейнова (1817–1881), а продолжытелями його думкы кашебскы діячы наступных поколінь, м.ін. Александер Майковскій (1876–1938) ци, в II Польській Республіці, члены Регіонального Обєднаня Кашебів такы як Ян Ромпскій (1913–1969), Ян Трепчык (1907–1989) і Александер Лябуда (1902–1981). Тоты остатні, часто одкрыто критычны в однесію до польского уряду, в своїй публицыстычній діяльности стрічали ся з цензуром, яка вязала ся много разів і з конфіскатом накладів часопису, а аж і арештуванямы.

Выступліня Цейновы стрітили ся з критыком зо стороны польоноцентричных діячів, в тым Героніма Дердовского (1852–1902); з пізнійшыма членами Регіонального Обєднаня Кашебів полемізували Францішек Сендзіцкій (1882–1957) і творці зосерджены вколо меджевоєнного часопису «Klëka». Возникніня серед кашебской інтелігенції поділу в квестії національной приналежности довело до створіня двох паралельных наррацій о достоменности і языку, котры за Кожычковском⁴ мож окрислити як кашебоцентричну і польоноцентричну.

³ O. Knopp, *Legendy pomorskie* (Gdynia: Region, 2009), с. 12.

⁴ A. Kożyczkowska, *Kaszubszczyzna: Pedagogicznie o języku i tożsamości* (Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2019), с. 11.

Цільны час кашебска інтэлігенцыя мусіла тіж конкуравати о влияния на свій нарэід з німецкым і польскым системами едукаціі, з католицкым духовенством, а тіж з польском і німецком пресом.

По II світоўй войні нова політычна реальніст принесла Кашебам наступны вызваня. Націоналістычна і уніформістычна леныя власти Польской Народной Республікі огранічала Кашебів до польской этнографічнай групы зо своїм фольклором і бесідом, еднако неприхыльні односіла ся до стремлінь до языковой і культуровой еманцыпациі. Брак довіря власти до Кашебів спрчыніл, же аж в 1956 р. вознікла перша повоенна соспільно-культурова організациа, Кашебске Обеднаня. Одбыло ся то еднак при стислій спілпраці з властями і не без участі спеціальных служб. Актывне в Кашебскым Обеднаню старше поколіня членів Рэгіональнаго Обеднаня Кашебів было помалы маргіналізуване. В 1964 р. Кашебске Обеднаня по получыню ся з Коцэвскым Обеднаньом перетворило ся в Кашебско-Поморске Обеднаня, фунгуючу до днес найчысленнішу соспільно-культурову організациу на Кашебах і Помори.

Пошырена дыскрымінаціа кашебского языка в системі едукаціі в часах Польской Народной Республікі значучо влінула на перерваня языкового междепоколіньоваго переказу. Шансы на введіня кашебского языка до шкіл явили ся аж по 1989 р. Уж в 1991 р. зачали вчыня кашебского в школі на Глодници, еднако переломна в тій квестіі была аж устава з 2005 р. о національных і этнічных меншынах і о рэгіональным языку, яка дала можлівіст фінансувати кашебску едукаціу з бюджету державы. Днес більше як 20 тысячів учеників на Кашебах вчыт ся кашебского як чужога языка, в двох прыватных іммерсійных школах вчыт ся го як рідного языка і хоснуе як навчального языка тіж при вчыню дакотрых предметів. Од 2013 р. на Гданьскым Універсітэці істнуе напярм кашебска этнофілологія. Хоц сут то лем ліценціятскы студыя, то професійні рыхтуют они нове поколіня кашебскых учытелів, журналістів і працівніків інстытуцій культуры.

Новы едукаційны можлівосты допомагают здобыти языковы компетенціі новым хоснувателям языка, які не навчылі ся го в родынным середовіску або не навчылі ся го полністю. В послідніх парох декадах відно тіж оживліня на выдавничым рынку, так як іде о кашебскоязычну літэратуру, як і кашебско-поморскы студыя по польскы і по німецкы. Збільшат ся тіж чысло тлумачынь світоўй літэратуры на кашебскій язык.

Політычны змяны довели тіж до одроджыня кашебоцентричных середовіск, в результаті чога вознікли часопісы «Tatczężna» і «Odroda». В 2011 р. основана была організациа Кашебско Єднота, яка підтрымуе узнаня Кашебів этнічном меншыном і в справах достоменностьовой політыкы выступуе проти лены заряду Кашебско-Поморского Обеднаня. В тот спосіб обі нарраціі о достоменности і языку, што сігают XIX ст., фурт сут жывы і мают оддзеркаліня в днешніх поставах Кашебів, неэднозначных і зрїжніцюваных.

Лемкы

Анна Масляна

Лемкы то етнічна меншына, яка од середніх віків заселят землі называны Лемковином, значыт обшыр Низкого Бескіду і східню част санецького Бескіду. На землях предків, і в стислым звязку з нима, розвивали они століттями свою культуру, плекали язык і формували етнічну свідоміст. Традиційно занимали ся голвно рільництвом і триманьом худобы, як і ремеслом – продукували деревяны (нп. кухонны приборы ци гонт) і камінны выробы (м.ін. бляты до столів, млинскы камені і до жорен), а тіж продукували маз і дегетъ і дротували і направляли горці. Были свідками і участниками вельох історичных подій, але то як раз тоты з 40. років XX ст. змінили безповоротно жытя іх спільноты.

По II світовій войні польскы комуністычны власти выселили Лемків прожываючых на обшыри повоенной Польщы з іх отчызны. В роках 1944–1946 значуца част лемківского населіня (подає ся, же могло то быти 65–70% популяції) была переселена на радянську Україну, а в 1947 р. близко 30–35 тис. Лемків выселили в рамках акції «Вісла» на західні і пільнічны землі Польщы. І хоц історія Лемків богата ест в трагічны події – уж на початку I світової войны проходили масовы арештуваня і переслідуня членів лемківского соспільства, вельох з них вязнили в концентраційным лагрі в Талергофі, де гынули або тратили здравля в результаті насильства і планных бытовых условій – то як раз акцію «Вісла» узнає ся особливо трагічном в наслідствах. В рамках той операції вельох Лемків вязнено в створеным по II світовій войні лагрі працы в Явожні, де част з них была забита або вмерла в результаті фізычных і психічных тортур, недоіданя і планных гігієнічных условій. Транспортуваны в тяжкых условіях на понімецкы землі Лемкы нашли ся в абсолютно незнаным культуровым, соспільным і природничым середовіску. Невельох вернуло до своей отчызны.

Выселіня довели до втраты доробку жытя, земель предків, лісів, а і до цілковитого розсіяня Лемків, до зорваня єдности і реляцій внутрі группы і до ослабліня междепоколіньового культурового переказу. Дальшых пару десятиліть то період формального «неістнуваня» Лемків, были они товды наражены на вельо форм дискримінації, в тым на насильну культурову асиміляцію. Власти Польской Народной Республики трактували іх як членів українського народу і не узнавали іх етнічної окремости. Аж в часах системовой трансформації кінця 80. років XX ст. явила ся зас можливіст покликувати незалежны лемківскы організації і офіційно піднімати діяня для сохраніня і розвитку рідной культуры і языка (в 1989 р. в Лігніци зареєструвано першу по II світовій войні лемківску організацію – Товаришыня Лемків).

Подля Національного Повселюдного Списуваня Жытелів і Мешкань з 2011 р. близко 10 тис. польскых громадян задеклярувало приналежніст до лемківской

меншыны. Лемкы і іх язык, што приналежыт до групы східньославянських языків, сут днес хоронены парома правнымі актамі, м.ін. *Уставом з дня 6 січня 2005 р. о національных і етнічных меншынах і о рэгіональным языку*, яка офіційно узнае Лемків етнічным меншыном. Завдякы тым правным рэгуляціям можливе єст реалізуваня вельох задач і проектів, што мают на цілі охорону, захаваня і розвиток культуровой достоменности, таких як едукацыйна і выдавничая діяльність, звязана з пошырюваньом і падтрымуваньом творчості лемківських артистів, захаваньом достоменности і традыцій ци документацыйом языка і культуры.

Описаны історичны подіі і іх консеквенціі значучо влинули на жывотніст языка Лемків, ограничаючы його хоснуваня і ослабляючы меджепоколіньову трансмісію, зато днес тот язык єст клясфікуваны як загорожены. В послідніх роках падніманы былі чысленны діяня для його сохранія і рэвіталізаціі. Днес лемківскій язык вчены єст в школах як рідна бесіда для Лемків в рамках додаткового предмету. В роках 2001–2017, разам з літаратуром, історыйом і культуром Лемків, был тіж вчены на Педагогічным Універсітэці в Кракові на спецыялізаціі російска філологія з русінска-лемківскым языком. Былі то єдыны того тыпу філологічны студыя з меншыновым профільом, які рыхтувалі м.ін. до працы з лемківскым языком і в лемківскым языку. Вельох абсольтывів той спецыялізаціі працує днес як учытелі лемківскаго языка, дослідныкы языка, літаратуры, рідной культуры, тлумачы ци рэдактары публікацый і лемківскых медыі.

В рамках выдавничой діяльноты в лемківскым языку печаталі або печаталі ся м.ін.: двомісячннк «Бесіда», «Лемківскій Річннк», науковы часопіс «Річннк Руской Бурсы», выдаваны сут тлумачыня сьветовой літаратуры: *Малый Прынц і Віні Пу*, публікаціі для діті, анталогіі, спомяны ци публіцыстычны тексты. В 2019 р. опублікуваны был двотомовый *Контекстуальны словннк лемківскаго языка*. Стоварышыня «Руска Бурса» в Горліцях выдає двоязычну серію «Бібліотэка Лемківскай Клясыкы», значыт канон лемківскай літаратуры в орыгіналі і тлумачыню на сучасны лемківскій. В 2018 р., в рамках діянь для охороны і промоціі языка і культуры, Руска Бурса разам з Цэнтром Заангажуваных Досліджынь над Культуровым Тырваньом на Выділі «Artes Liberales» Варшавскаго Універсітэту печаталі *Робочый зошыт до лемківскаго языка*, а в 2020 р. з думком о наймоладшых і зачынаючых вчыня лемківскаго *Прыповідкы на кажду пору рока*.

Падтрымуваню культуровой достоменности лемківскай меншыны і творчосты ей прэставннків служат тіж чысленны культуральны подіі, нп. Лемківска Ватра на Чужыні арганізувана в Міхалові, Стрычы Трьох Поколінь з Лемківскам Культуром (Пшемків), Медженародне Бієнале Лемківскай/Русінскай Культуры (Крениця) ци Лемківска Творча Осін (ріжны місцевосты на обшыры Лемковины). В Гладышові находит ся Лемківска Едукацыйна Загорода, в які реалізуваны сут тематычны варштаты і едукацыйны заняты для діті і моладэжы. Присутніст лемківскаго языка в публічным прасторі єст єднак невелика. Завдякы стара-

ням членів Товаришыня Лемківской Молодежы «Чуга» в Польщы девят лемківських сел має двоязычны (польско-лемківскы) таблиці з назвами місцевости. Од 2011 р. діє радіо ЛЕМ.фм, яке емітує програмы в лемківськым языку, тіж наживо. На початку доступне было лем в інтернетовым просторі, днес надає тіж на частотах 106,6 МГц з Горлиц і 103,8 МГц з Польковиц на Нижнім Шлеску; редакция радия веде тіж інформаційный портал в лемківськым языку www.lem.fm. Члены лемківской спільноты, серед них і дослідники языка, культуры, історії і літературы, од парох уж років спілпрацуют з науковцями з Варшавского Університету, беручы участ в ріжних дослідничых проектах, што мают на ціли м.ін. ревіталізацію загорожених языків, в тым лемківського.

Шлезакы

Рафал Жепка

На звіданя, кым сут Шлезакы, мож дати пару одповіді залежно од того, на што хочеме звернути увагу. Найпростійше, є то окрисліня жытельок і жытелів Шлеска – без подаваня їх національной і етнічної ідентифікації. Кед пізримо на теперішній адміністраційный поділ (одорваний од реальных культурово-етнічных умов, значыт не беручый до увагы історії регіонів і обшыри выступуваня локальных культур), могли бы сме назвати так вшыткых мешканців шлезского воевідства, што часто ся трафлят в загальнопольскых медияльных переказах. Єднако кед возьме під увагу історію шлезской землі і міняючы ся протягом віків демографічны обставины, взримо, же така дефініція єст фальшыва, зато же поминят она квестію самоідентифікації єдиниці, значыт єй індивідуальне почуття національной/етнічної достоменности. Зо взгляду на численны натуральны богатства і можливість легко найти роботу, Шлеск все притігал до себе люди з цілою Европы. Часты міграції населіня спрочынили значучу культурову ріжнородність, при чым елементы міграційных культур, початково чужы автохтонам, з часом (через механізм адаптації) ставали ся частю культурового краєвиду той землі.

Розвиток міст на Шлеску довюл до розвитку гандлю – особливо того, якій реалізувал ся водном дорогом. В XIV ст. Вроцлав, столиця Шлеска, долучыл до найвекшой гандльовой організації в Европі – Ганзы. Правна незалежність шлезских князівств і приналежність до федерацийной унії держав Короны св. Вацлава спрочынила, же Шлеск для вельох был атракційным місцьом до жытя і розвитку. Пізнійшы столітя і трагічна для цілою Европы столітня война не стримали наплыву імігрантів, а аж і го приспішыли.

Завдякы розвиткови промышлу і доходам, які з него ішли, Шлеск скоро стал ся свого рода пристанком так для тых, што хотіли ся збогатити на гандлю або промышлі, як і тых, што просто глядали роботы. Іміграції чужынців на Шлеск